

LATOPISY
AKADEMII SUPRASKIEJ
6

CERKIEW W DRODZE

Pod redakcją
Marzanny Kuczyńskiej

Białystok 2015

Rada Naukowa

Arcybiskup Białostocki i Gdański Jakub (Białystok),
Arcybiskup Wrocławski i Szczeciński Jeremiasz (Wrocław),
Antoni Mironowicz (Białystok), Aleksander Naumow (Wenecja)

Kolegium Redakcyjne

ks. Jarosław Józwik (redaktor naczelny),
Magdalena Żdanuk (sekretarz), ks. Henryk Paprocki, Marzanna Kuczyńska,
m. Mikołaja, Jarosław Charkiewicz, Urszula Pawluczuk

Recenzent

dr hab. Jan Stradomski

Adres Redakcji

Fundacja „Oikonomos”
ul. Św. Mikołaja 5, 15-420 Białystok, e-mail: fundacja@oikonomos.pl

Redakcja techniczna, skład i projekt okładki

Jarosław Charkiewicz

ISSN 2082-9299

Wydawca

Fundacja „Oikonomos”

Druk i oprawa

Orthdruk Sp. z o.o., Białystok

SPIS TREŚCI

Abp Jakub (Kostiuczuk)	
<i>Słowo wstępne</i>	7
Alicja Z. Nowak	
<i>Na drodze reformy. O kandydatach do stanu duchownego w metropolii kijowskiej (XVI-XVII w.)</i>	9
Петра Станковска	
<i>Взаимоотношения восточнославянской редакции Евангелия и старочешского перевода Библии</i>	19
Slavia Barlieva, Aleksander Naumow	
<i>Relikwie św. św. Cyryla i Metodego jako świadectwo dynamiki życia religijnego</i>	31
Antoni Mironowicz	
<i>Św. Włodzimierz i jego rola w chrystianizacji ziem ruskich</i>	45
Agnieszka Groniek	
<i>Ikonostas w cerkwi wojskowej w Kozienicach. Zabytek na tle dziejowym</i>	53
Лариса Густова-Рунцо	
<i>Трансмиссия беларусской певческой практики православной традиции в Московское царство (середина XVII века)</i>	69
Елена Шатъко	
<i>Церкви Беларуси: летопись колоколов 1950-1980-х годов</i>	79
Denis Rusnak	
<i>Losy prawosławnych monasterów Wilna podczas bieżęństwa i po wojnie</i>	99
Andrzej Borkowski	
<i>Sytuacja patriarchatu ekumenicznego w obliczu przemian politycznych na Balkanach i Azji Mniejszej na początku XX wieku</i>	109
Zdravko Stamatoski	
<i>Macedońscy wierni w diasporze a polityka cerkiewno-narodowa w Republice Macedonii</i>	115
Marcin Mironowicz	
<i>Nowe źródło do żywota świętego archimandryty Serafina Szachmucia (1901-1946)</i>	127

Zoja Jaroszewicz-Pieresławcew	
<i>Adaptacja prawosławnej ludność przesiedlonej w ramach Akcji</i>	
<i>„Wisła” w Olsztynie i okolicznych miejscowościach</i>	133
Karol Klauza	
<i>The iconic anthropology of the “Eighth Day”</i>	147
Działalność Akademii Supraskiej	166

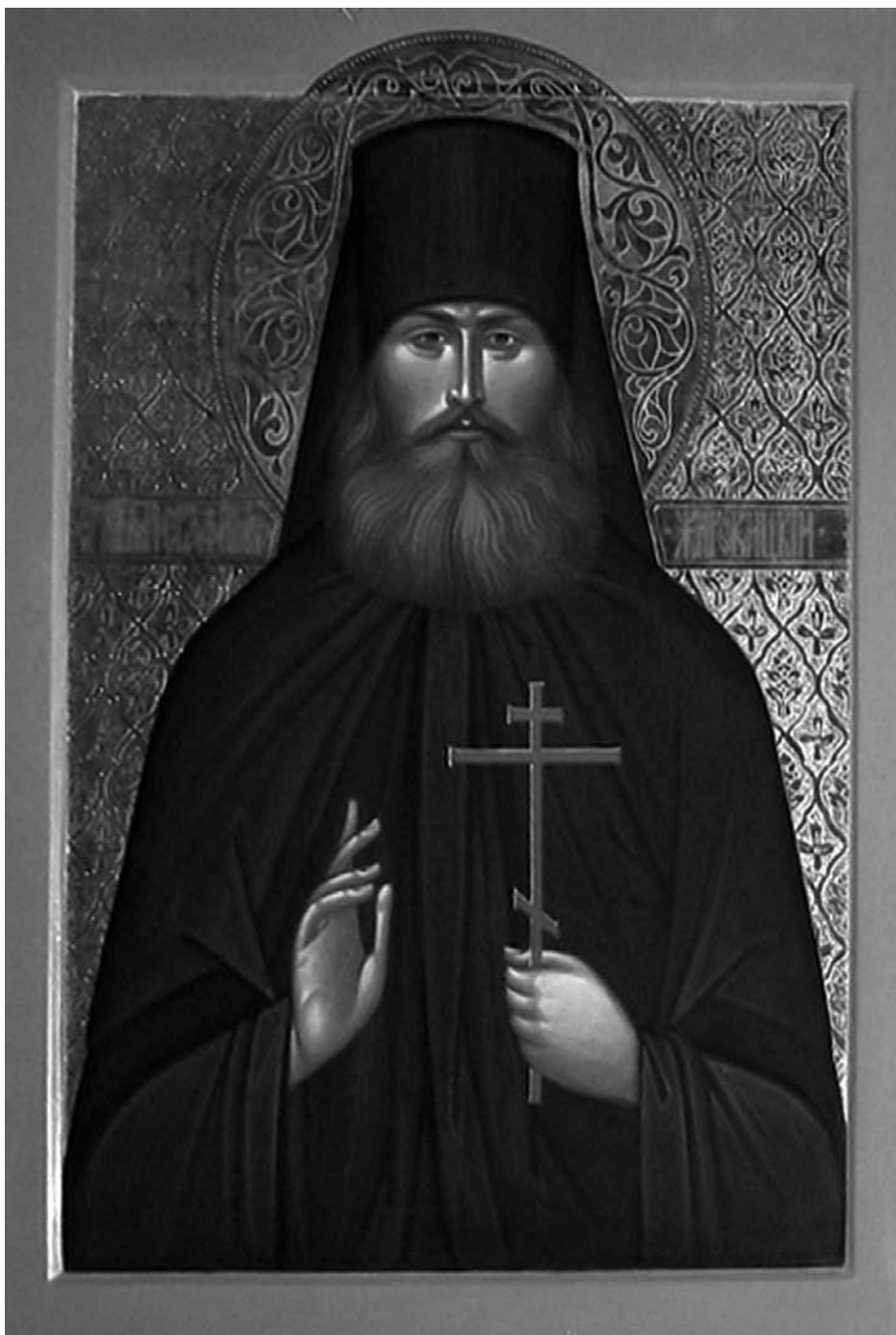
NOWE ŹRÓDŁO DO ŻYWOTA ŚWIĘTEGO ARCHIMANDRYTY
SERAFINA SZACHMUCIA (1901-1946)*

Słowa kluczowe: męczennik Serafin, Szachmuć, źródła historyczne, Kuraszewo, męczeństwo

Święty archimandryta męczennik Serafin urodził się 15 lipca 1901 roku we wsi Podlesie (pow. baranowicki) w wielodzietnej rodzinie chłopskiej Romana i Heleny. Ukończył dwuletnią szkołę ludową w Lachowiczach i w 1916 roku wstąpił do monasteru św. Ducha w Mińsku. Śmierć ojca w 1915 roku i działania wojenne zmusiły go do powrotu do rodzinnej wsi, by pomagać rodzinie. W 1921 roku Roman został psalmistą i służył przy cerkwi Najświętszej Marii Panny (NMP) we wsi Wieliakicza (powiat piński). W 1922 roku udał się do monasteru Zaśnięcia Matki Bożej w Żyrowicach. Tu 25 czerwca 1922 roku złożył śluby zakonne otrzymując imię Serafin. Święcenia diakońskie otrzymał w 1926 roku, a kapłańskie w 1935 roku. Wśród braci cieszył się poważaniem ze względu na głębokie życie duchowe. W 1935 roku ojca Serafina skierowano do pracy duszpasterskiej w Kuraszewie. Spędził tam ponad dwa i pół roku jako proboszcz prawosławnej parafii pw. Antoniego Pieczerskiego. Mieszkańcy Kuraszewa pamiętają go jako dobrego kaznodzieję, człowieka Bożego ducha, o wyjątkowej sile modlitwy. Odprawiał nabożeństwa w cerkwi, odwiedzał wiernych w domach i czytał akatysty, organizował spotkania „pod gruszą”, podczas których czytano Pismo Święte, dyskutowano na tematy religijne lub historyczne. Bywało, że ojciec Serafin oddawał ludziom ostatni grosz, jaki posiadał. Okazywał miłosierdzie wszystkim skrzywdzonym przez los.

Proboszcz dbał o potrzeby kuraszewskiej świątyni i parafii. Z jego inicjatywy zakupiono do cerkwi trzy dzwony i przywieziono kopię cudownej żyrowickiej ikony Matki Bożej. Powstały dwa chóry, którymi sam dyrygował, założył bractwo parafialne, organizował liczne piesze pielgrzymki do Żyrowic, Jabłecznej i Bielska. Mieszkańcy Kuraszewa do dziś opowiadają o przypadkach jasnowidzenia oraz o uzdrowieniach, do których dochodziło dzięki modlitwom mnicha. Po ponad dwóch latach służby o. Serafin opuścił Kuraszewo (10 grudnia 1938 r.) i powrócił do Żyrowic. W 1938 roku uczestniczył w procesjach z cudowną żyrowicką ikoną Matki Bożej, które organizowano dla krzewienia prawosławnej wiary, zbierając przy tym datki na remont monasteru. Był z ikoną w Grodnie, Brześciu, Wołkowysku, Jabłecznej, Bielsku, Próżanach i w innych miejscowościach. Wraz z o. Serafinem w procesjach brał udział przyszły archimandryta

* Mimo ukazania się artykułu p. Marcina Mironowicza w kwartalniku „Cerkiewny Wiestnik” nr 1/2016, s. 26-30, Redakcja zdecydowała wydać go ponownie w zmienionej wersji.

Święty archimandryta męczennik Serafin Szachmuć

żyrowicki Grzegorz Kudarenko¹, z którym od tej pory świętego męczennika łączyły więzy braterskiej przyjaźni. W Żyrowicach mnich zżył się także z arcybiskupem Pantelejmonem², który w 1939 roku podniósł go do godności ihumena, a później archimandryty. W 1935 roku z błogosławieństwa arcybiskupa Pantelejmona o. Serafin wraz z Grzegorzem Kudarenko udał się w podróż misyjną na wschodnią Białoruś. Ich zadaniem była odbudowa życia cerkiewnego w miejscach, gdzie zostało ono zniszczone w okresie władzy radzieckiej. W ciągu dwóch lat, wykorzystując transport konny, odwiedzili Mińsk, Witebsk, Homel, Bobrujsk. Podczas misji o. Serafin gromadził też materiały dotyczące prześladowania Cerkwi prawosławnej przed wojną, stając się pierwszym kronikarzem cierpień, jakich doznała wschodnia Białoruś pod władzą radziecką. W 1943 roku o. Serafin prowadził działalność misyjną w Grzybowskiem koło Krynek, w monasterze supraskim, w Mińsku. W czerwcu 1944 roku, gdy zbliżał się front, o. Serafin i Kudarenko osiedli w monasterze NMP w Grodnie. Już szóstego czerwca, po wkroczeniu wojsk radzieckich do Grodna, obu aresztowano. Po przesłuchaniach przewieziono ich do więzienia w Mińsku. Zostali oskarżeni o współpracę z niemiecką służbą bezpieczeństwa, SD. Rzeczywistym powodem aresztu była jednak ich działalność misyjna prowadzona w latach okupacji niemieckiej. Przesłuchiwani nie ukrywali swoich poglądów, bronili Cerkwi prawosławnej. Areszt negatywnie odbił się na zdrowiu oskarżonych. O. Serafin cierpiał z powodu nerwicy serca, a Grzegorz m.in. nadkwasoty żołądka.

Śledztwo, które trwało dziesięć miesięcy, nie przyniosło żadnych rezultatów. Siódmego lipca 1945 roku NKWD wydało wyrok – pięć lat odosobnienia w obozie dla każdego z nich. Zostali wysłani do dwu różnych obozów obwodu gorkowskiego; byli dwanaście kilometrów od siebie, mimo odległości, czasami kontaktowali się ze sobą. Siódmego lutego 1946 roku o. Serafin zmarł w niewyjaśnionych okolicznościach, prawdopodobnie na skutek przemocy i doznanych cierpień.

Prokuratura Republiki Białoruś rehabilitowała archimandrytę Serafina Szachmucia 22 kwietnia 1994 roku, 28 października 1998 roku Święty Synod Białoruskiej Cerkwi prawosławnej zaliczył o. Serafina do grona świętych męczenników diecezji mińskiej³.

¹ Grzegorz Kudarenko, syn Laurencjusza, urodził się w 1895 r. Po odbyciu służby wojskowej wstąpił w 1930 r. do monasteru w Żyrowicach. Los połączył go o. Serafinem. Razem prowadzili działalność misyjną na Wschodniej Białorusi. Za tę działalność został skazany przez NKWD na pięć lat łagrów. Po odbyciu kary wrócił do Żyrowic. Tutaj przyjął święcenia zakonne z imieniem Ignacy. Zmarł w 1984 r. jako archimandryta żyrowickiego monasteru. G. Sosna, A. Troc-Sosna, *Hierarchia i kler Kościoła Prawosławnego w granicach II Rzeczypospolitej i Polski powojennej w XIX-XXI wieku*, Ryboły 2012, s. 454.

² Pantelejmon (Paweł Stefanowicz Rożnowski; 1867-1950), biskup dźwiński, później piński i nowogródzki, w latach 1925-1927 rezydował w Żyrowicach. W okresie 1940-1941 był arcybiskupem grodzieńskim i baranowickim, krótko metropolitą prawosławnej Cerkwi Białorusi. W 1944 r. wyemigrował do Niemiec, gdzie zmarł jako hierarcha Rosyjskiej Zagranicznej Cerkwi Prawosławnej. Szerzej: G. Sosna, A. Troc-Sosna, op. cit., s. 38.

³ Żywot świętego archimandryty męczennika Serafina został opracowany na podstawie: D. Fionik, *W Kuraszewie święty służył*, „Przegląd Prawosławny”, nr 1, Białystok 2001, s. 20–22; *Święty Serafim (Szachmuć) archimandryta Żyrowicki*, „Bratczyk”, nr 232, Hajnówka 2000, s. 1–7; J. Charkiewicz, *Męczennicy XX wieku. Martyrologia Prawosławia w Polsce w biografach świętych*, Warszawa 2008, s. 228–241; Ф. Кривонос, свящ., *Миссионеры военных лет*, „Царкоўнае слово”, nr. 5, Мінск 1996; Ф. Кривонос, свящ., *Життя свяцённымучеников Мінскай епархіі, I-половина XX века*, Мінск 2002, s. 153–165.

Досточтимый Лука Иванович!

Въ праздничный день когда въ Вашемъ богоспасаемомъ домѣ соберутся боголюбивые братчицы рб. Анастасія, Александра, Лукерія, Ваша Анна и Вѣра Пріятные мнѣ мои милыя и любящія, нашу святыню году что благоденствую за мѣсяки и мѣсяки. Ины въ монастырѣ все готовое и все есть, и у остальнахъ кудятъ танцъ нехорошо пѣвато, но все таки изъ поступковъ доказываютъ что они мои только напѣвкы, танцъ и балета за мною сотни высятъ. И насъ все благодарятъ. Въ видѣннѣ и дѣлѣ рапортѣ на тѣловои гдѣши нашего народа отъ крестичаи

Гото это отъ радости что Релика, свѣтлыи Оцуи выи наша то на насъ обогатили а ризу благослави. Зуровили и слава Богу похвалили. Не сами еще вытѣха, но все по милости Божіи милости. Современни. Иныи я слыши Гото в Мокшынѣ быи на славу. Освои но отпѣвали. И Грѣшилъ. Тыи вытѣха чн Гото тѣловои иконы Божіи матуши Иисусовикуи матуши утѣтѣке Г. Грѣшилъ Готъ провидѣтка религознаго чубѣтѣ выи навазѣно заллакаши и такъ что нелизи они николюи николюисе чѣсѣи ни говѣтѣи ни поутѣки ни молитѣи. Ка нека онии петрѣсинаи. Злобныи гиннаиотѣи какъ мѣсяки в чини матуку еи блочѣи

Wobec niewielkiej liczby źródeł do poznania życia męczennika, każdy nowy fakt ma istotne znaczenie. Jednym z nich jest nieznaný dotąd list kapłana do swych dawnych parafian ze wsi Kuraszewo. List znajdował się w posiadaniu Krystyny i Dariusza Grasicickich⁴. Kierowany był bezpośrednio do Łukasza Iwanowicza, a pośrednio do wszystkich mu znajomych „bratczyków i bratczyc” z parafii Kuraszewo. Listu nadawca nie datował, ale na podstawie innych informacji można wnioskować, że został wysłany z monasteru żyrowickiego. Serafin przebywał tam od jesieni 1937 roku, a ponieważ w liście pisze o głębokiej wierze mieszkańców Brześcia, jaką dostrzegł podczas nawiedzenia miasta przez cudowną ikonę Matki Bożej Żyrowickiej, musiał być pisany jesienią 1938 roku.

Pismo do kuraszewian daje żywe świadectwo duchowej jedności i troski o Serafina o dawnych parafian, potwierdza jego starania o przybycie na Podlasie z żyrowicką ikoną. Święty wspominał mieszkańców miejscowości w modlitwach i pozostawał dla nich najważniejszym duchowym autorytetem.

Досточтимый Лука Иванович⁵!

Въ праздничный день когда въ Вашемъ богоспасаемомъ домѣ соберутся боголюбивые братчицы рб. Анастасія, Александра, Лукерія, Ваша Анна⁶ и Вѣра⁷,

⁴ Krystyna Grasiccka była wnuczką Maksyma Kalinowskiego, starosty cerkiewnego w Kuraszewie.

⁵ Łukasz Iwanowicz – członek rady parafialnej.

⁶ Anna Maciuka – bratczycza parafialna.

⁷ Wiera Gawryluk – bratczycza parafialna.

собянимъ окучилимъ свѣтлѣ старѣе
 Калѣа изъ книгъ поносѣ или холъ тамъ
 милостивѣи к. м.т.м. Вънѣ гдѣ много
 тѣе таковѣшенико Грѣше, крѣпостѣ
 православію. Если Господь благословитъ
 то на осень пойдѣмъ съ крѣпостѣ
 Гродно съ Гродно крѣзѣ Волковыск
 и Бѣлостокскій уѣздъ. Но еще
 еще мечтѣ потому что сейчасъ ма
 тѣрѣю а почѣмъ Вы сами прекрасно
 не понимаете. А пока что изво
 лѣ Господѣи чудитѣи съ Китаикѣ
 послѣ Успенію на богомольѣ просты
 ми пѣшеходами съ жезлами въ
 рукахъ въ Почаевъ помолитѣся. Прощѣ
 Пудомъ мой поклонѣи а. и. м. м.

Освѣду Алексѣевичу Бѣрицкому, по бѣлу
 крестнаго хода выдѣлѣмо Гродно Бѣриц
 Кеталеко съ Грѣше, Гродно Стараго
 Назѣи Григорьевѣи, Грѣи старѣиу Макалѣи
 Камшовскѣи, Дѣишѣи и Грѣишѣи
 Дѣишѣиукамъ, старѣиу Грѣишѣи Дѣишѣи
 Дѣишѣи Романѣиу Грѣишѣиу Бѣриц
 Кеталеко и старѣиу конститѣиу Грѣи
 шѣиукамъ и Грѣишѣиукамъ и Грѣишѣиукамъ
 Бѣриц Дѣишѣиукамъ и Грѣишѣиукамъ. Вънѣ
 и Васъ Грѣишѣиукамъ, Спасѣи и Грѣишѣиукамъ
 Бѣриц Васъ Грѣишѣиукамъ и Грѣишѣиукамъ
 Грѣишѣиукамъ. Съ шѣишѣиукамъ въ Грѣишѣиукамъ
 Васъ Грѣишѣиукамъ.

List św. Serafina ze zbiorów prywatnych Maksyma Kalinowskiego z Kuraszewa

передайте отъ меня имъ и Кударенки, нашу сердечную горячую благодарность за посылку и письмецо.

Хотя въ монастрѣ все готовое и все есть, и я острой нужды такъ не испытываю, но все таки ихъ поступокъ доказываетъ, что они меня живо помнятъ, хоть и далеко за многія сотни верстѣ. У насъ все благополучно. Въ обители идутъ ремонты на трудовыя гроши нашего народа отъ крестнаго [s. 2] хода. Это очень радостно, что Великая Святыня Общая всѣмъ наша родная мать облачается въ ризу благолѣпія. Здоровьемъ я слава Богу поправился. Неважно еще сердце, но все по милости Божіей прїдетъ со временемъ.

Нашъ крестный ходъ въ Яблочинѣ⁸ былъ на славу. Особенно отличился г. Брестъ. При встречѣ чудотворной иконы Божіей Матери Жировицкія жители граждане г. Бреста отъ преизбытка религиозныхъ чувствъ всѣ навзрывъ заплакали, и такъ что нельзя было никому нѣкоторое время ни говорить ни поученія ни молиться... Картина была потрясающая. Дѣвушки гимназистки, какъ пчелки въ ульѣ матку съ благо- [s. 3] говѣніемъ окружили святыню, стараясь каждая изъ нихъ поднести или хоть даже прикоснуться къ кіоту. Вотъ гдѣ благочестіе, дѣйствительно Брестъ крѣпость православія. Если Господь благословитъ то на осень пойдѣмъ въ Гродно черезъ Волковыскій и Бѣлостокскій уѣздъ. Но это еще мечты потому что сейчасъ очень трудно, а почѣмъ Вы сами прекрасно понимаете. А пока что изволися Господѣи уѣдемъ съ Кударенкой послѣ Успенія на богомольѣ простыми пѣшеходами съ жезлами въ рукахъ въ Почаевъ помолитѣся.

⁸ Monaster św. Onufrego nad Bugiem.

Прошу передать мой поклонъ о. Игумену⁹, [s. 4] Осипу Алексѣвичу Бедрицкому¹⁰ (во время крестнаго хода видѣль его сестру Ѳеклу¹¹ недалеко отъ Рожанъ) Новому Старостѣ Ивану Григорьевичу¹², да и старому Максиму Калиновскому¹³, Димитрію и Филипу Артышкамъ¹⁴, старцу Божію Діонисію¹⁵, Николаю Романчуку¹⁶, Нестору¹⁷ всѣмъ новымъ и старимъ попечителямъ братчикамъ и братчицамъ, пѣвчимъ и чтецамъ, всѣмъ дѣткамъ и прихожаномъ. Всѣхъ Васъ Господь пусть¹⁸ спасеть и хранить всѣхъ Васъ добромъ и счастьемъ благословить. Съ любовью во Христѣ Вашъ богомолецъ.

Иеромонахъ Серафимъ

SUMMARY

Marcin Mironowicz

A new source to the St. Seraphim Szachmuc's biography (1901-1946)

Keywords: Seraphim Szachmuc, Belarusian Orthodox Church, martyr, a letter.

The article concerns a new source in connection with the figure of St. Martyr Archimandrite Seraphim Szachmuc (1901-1946). Author publishes a previously unknown letter written by Seraphim to his former parishioners from Kuraszewo. The article also presents St. Seraphim's biography, with particular emphasis on the period of his ministrations as a preacher of the parish in Kuraszewo and his missionary trip to eastern Belarus with Gregory Kudarenko, which ended with the arrest and Seraphim's martyrdom in the gulag.

⁹ О. ihumen Leonidas Moroz, pełniący obowiązki proboszcza w Kuraszewie w latach 1938-1939, hieromich monasteru żyrowickiego.

¹⁰ Chodzi tu о psalmistę cerkwi kuraszewskiej – Józefa Aleksandrowicza Bedryckiego. Funkcję tę pełnił on w latach 1932-1945.

¹¹ Tekla, siostra Józefa Aleksandrowicza Bedryckiego.

¹² Iwan Grygorowicz, starosta cerkiewny, członek rady parafialnej.

¹³ Maksym Kalinowski – starosta cerkiewny, członek rady parafialnej, u którego mieszkał о. ihumen Serafin.

¹⁴ Dymitr i Filip Artyszukowie – parafianie u których mieszkał о. ihumen Serafin.

¹⁵ Starzec Dionizy – dzwonnik cerkiewny w Kuraszewie.

¹⁶ Mikołaj Romańczuk, członek rady parafialnej

¹⁷ Nestor, członek rady parafialnej.

¹⁸ Słowo „пустить” dopisane nad linią.